

„bennem annyi optimizmus sincs, mint egy buldózerrel letaposott kételtűben...”

BESZÉLGETÉS SIGMOND ISTVÁNNAL

Pomogáts Béla írja Az újabb magyar irodalom 1945–1981 című művében: „Sigmond István a lírai regény, a parabola és a groteszk művészi eszközeit veszi birtokába.” Mi erről a véleménye?

Az elmúlt harminc évben a kritikusok ritkán tüntettek ki megtisztelő figyelmükkel, ám a Pomogáts Béla vélekedése mellé hadd idézzek még néhány ezt alátámasztó, vagy ennek homlokegyenest ellentmondó vélekedést.

„Sigmond oly szívesen él a szentimentalizmus nagy műfogásaival...” (K. Jakab Antal, 1969);

„Sigmond István a lélektani realizmus hagyományos eszközeit meglepően jól kezeli...” (Gálfalvi György, 1969);

„...romantikus parabolával indít, majd remek érzékkel varázsolja vissza történetét gyönyörű valósággá.” (Czakó Gábor, 1970);

„Feltétlenül hangsúlyozni kell Sigmond regénye kapcsán, hogy az abszurd irodalom minden látszat ellenére sem szimbolikus.” (Lászlóffy Aladár, 1970);

„Sigmond István az *Egy panaszyűjtő panaszai*ban a tudományos fantasztikus prózát az abszurd kifejezésmóddal egyesítette.” (Kovács János, 1972);

„...utópisztikus és abszurdoid vonásokat sem nélkülöz regénye...” (A. G., 1972);

„Sigmond István ösztönös tehetség...” (Páskándi Géza, 1973);

„Szimbólumok fűrtjein csillog a napfény Sigmond novelláiban...” (Bata Imre, 1978);

„Sigmondnál minden illuzórikus...” (Keszthelyi András, 1978);

„Kafkai eszközökkel ír...” (Czakó Gábor, 1978);

„...valamiféle absztrakt modernizmus megnyilatkozása...” (Kóháti Zsolt, 1982);

„... egy lefojtott, olykor pedig feltoluló költőiség jellemzi...” (Kóháti Zsolt, 1982);

„Valamennyi említett... paradoxon-, paródiajellel összetalálkozni látszik egy síkon, a szakrális vonatkozásokban...” (Széles Klára, 1988);

„Sigmondtól nem idegen a groteszk szemléletmód...” (Chovan István, 1996).

Mindezekhez mit tehetne hozzá az író? Semmit. Az író ír. Ez a dolga. A kritikusok meg mondják a magukét. Ez az ő dolguk.

Kántor Lajos véleménye az, hogy a Félrevert harangok című regényét Bálint Tibor regényei mellé lehet állítani. Sigmond István vállalja ezt a rokonságot?

Nem vagyok rokona senkinek. Néha még önmagamnak sem. Lehet, hogy ez a kijelentés magyarázatra szorul, de kijelentéseimet nem szeretem magyarázni. Ezt persze gógnak is fel lehet fogni, de hogy nem az, abból is látszik, hogy szóvá tettem. Mindez nem jelenti azt, hogy ne ismerném el Bálint Tibor írói erényeit. Csakhogy nem vagyok barátja a divatosná vált írói rokonítgatásoknak, hitem szerint ugyanis ezeknek nincs reális alapja. Persze egy irodalomkritikus másképp látja, láthatja a dolgot, mint egy „egyszerű” író, aki ha tényleg az, vagy legalábbis annak tartja magát, egyáltalán nem érdekli, hogy kinek a rokona, azazhogy kivel rokonítják, ő csak görnyed a papírlap fölé, és megpróbálja megváltani a világot. A világ persze fittyet hány mindenre és mindenkire, és természetesen nem hagyja megváltani magát. És akkor fuccs? Nem, nem fuccs, mert egy újabb papírlap kerül elő, amelyen egy újabb világot kell megváltani. Ennek se vége, se hossza; ebben az időtlenségben állandóan közel érzed magadhoz a végtelent, s néha elhiszed, vagy elhiteded magaddal, hogy azoknak a bizonyos párhuzamos vonaloknak a találkozásánál te is ott leszel, sőt, te magad fogsz bábáskodni a várva-várt frigynél. Hogy ez sosem fog sikerülni, jelentéktelen tényező. Hinni kell benne, ez a lényeg.

Ebből arra is lehetne következtetni, hogy Sigmond Istvánnak példaképei sincsenek?

Ebben a tárgykörben számomra elfogadhatatlan a példakép fogalma, vagyis hogy amit ez a kifejezés sugall. (Lehet, hogy ezelőtt harminc évvel másképp vélekedtem erről.) A példakép ugyanis, az én megfogalmazásom szerint, nemcsak a példaképpül kiszemelt személy (jelen esetben alkotásai) előtti szakmaiszellemi leborulást jelenti, hanem útmutatót is, követendő példát is. És akkor már csak egy hajsza választhat el a plágiumra készítés sikamlós területétől. Furcsán hangzik, ha ezek után azt mondom, hogy szinte minden egyes jelenkori író művét jelentősebbnek tartom, mint a saját tíz kötetem vélt vagy valós erényeit. Csak egy példát mondok. Michael Ende egyetlen novellája sokkal fontosabb, mint az én egész eddigi életművem. De azért őt sem tekintem példaképemnek, mert ha annak tekinteném, egy nagyon aprócska Michael Ende válhatna belőlem, s ennek aztán végképp nem volna semmi értelme. Az epigon-lét az öngyilkosok létformája, de csak azoké, akik lassan ölő méreggel végeznek önmagukkal. Mindezekről függetlenül nekem is megvan a Bibliám. Nevezzük annak, jobb kifejezés híján. S ezt Hamvas Bélának hívják. Pontosabban „Karnevál”-nak. Ő az „egyedülálló”. A Mindenség maga. Ha újra lehetne teremteni a világot, belőle kellene kiindulni. Hamvas Béla társaságában könnyedén járhatnánk gyalogszerrel a tengerek vizén. Sajnos, erről is le kellett mondanunk, mint sok minden másról. Marad a mocsokban, a szennyben

való botorkálás. Persze hajlamos vagyok túlzásokra ragadtatni magam, erre gyakran figyelmeztetnek, ezeket a figyelmeztetéseket legalább három évtizede hallgatom, s talán el sem hiszik nekem, hogy én a saját túlzásaimban jól érzem magam, annál az egyszerűbb oknál fogva, hogy nem érzem túlzásoknak az úgynevezett túlzásaimat. Az örökös botorkálásunk témájához hadd tegyem még hozzá, hogy irigykedve nézem mindazokat, akik az alagút végén fényt látnak derengeni. Ezeknek megadatott a mennyek országa a földön. De most már tényleg abba hagyom, mert e gondolatsor végét csak egy ordítás zárhatná be.

Az utolsó dobbantás című novellája kapcsán kérdeznénk, hogy ebben a Karinthy Frigyes-vers gondolatát fogalmazza újra, vagy egy groteszk élethelyzet kifejezésének szánta?

Nem egy élethelyzetről van szó, hanem magáról az életről, nagy É-vel. Noha ez olyan optimista színezetűnek tűnik, pedig bennem annyi optimizmus sincs, mint egy buldózerrel letaposott kétéltűben, de ezúttal, azaz ennek a novellának a megírásával hitet akartam tenni a hit mellett. No lám, megint egy bombasztikus kijelentés, de én megengedhetem magamnak az ilyen kitételeket, mert én nem hiszek, tehát hit-ügyben senkinek sem kell elszámolnom, még önmagamnak sem. Akik hitben élnek, legyenek ők szerények, megfontoltak, kiegyensúlyozottak és joviálisak. A magamfajta hitelmentől nem vehetik rossz néven, ha a megszokott formákat nem tartja tiszteletben, és határeseteket használ fel írásaiban, hogy a hit mellett kardot rántsion. Persze itt a földi élet értelméről van szó, az ebben való hitről, nem a halál utáni életről, vagy a reinkarnációról, menny és pokol, üdvözülés, miegymás. Itt csak az életről van szó, erről a kicsi nyomorultról. Ahogy sáfarkodunk vele. Ez olyan „bácsis” kitétel volt pedig tőlem, igazán távol áll mások vállonveregetése, vagy biztatása, vagy jó útra terelése, netalán a gondolatok, eszmények befolyásolása, a hitre vagy a hitelenségre való buzdítás. Egyszer, valamelyik könyvem fülszövegében írtam le, hogy én semmiben sem hiszek, de hiszek abban, hogy hinni kell, s noha ez a hit árnyéka csupán, ez is valami, azazhogy ezzel már meg lehet élni. Nos, az *Utolsó dobbantás* öregasszonya még akkor is hisz önmagában, amikor múltja feledésbe merült, jövője már nincs, s jelenét hol kiröhögik, hol szidalmazza a környezet, a világ. Így lehet, vagyis csakis így lehet, egész pontosan: csakis így kellene viszonyulni az élethez, ahogy a novella öregasszonya. Hogy erre én magam, a novella írója képtelen volnék? Ez evidencia. De a lelkem mélyén (nevezzük tudatalattinak) irigylem azokat, akik hisznek. Nekik van igazuk.

Néhány novellája fiktív levél-formában íródott. Ez talán az erdélyi, mikesi hagyomány folytatása, vagy csupán egy szubjektív, egyes szám első személyű közlés mód alkalmazása?

Formai kérdés, de lényegbe vágó. Lehetne mikesi hagyományként is fel-fogni, de az én esetemben nem az. Pedig jobban hangzana ezzel magyarázni. Csakhogy az én önpusztító igazmondásom már csírájában megöli a mellébeszéléseket. Ez erénynek tűnik, pedig lényegét tekintve gyarlóság. Arról van szó ugyanis, hogy az egyes szám első személyű közlésmód behatárolja a közlési lehetőségeket, azaz hogy leszűkíti az „én” dimenziójára. Ilyenkor egy megoldhatatlan egyenletet próbál megoldani az író. Képzeljünk el egy több ismeretlenes egyenletet, amelyet a két ismeretlenes egyenlet közismert megoldási képletével próbálunk megoldani, miközben már a kezdet kezdetén tisztában vagyunk azzal, hogy az egyenletben legalább három ismertetlen tényező van. Körülbelül ilyen „könnyű” az író munkája. Na most, ha az író ráadásul mazochista is, akkor kitalálja az egyes szám első személyű közlésmódot, és ezt írásai nagy részében megpróbálja használni. Ilyenkor elveszi a világtól azt a lehetőséget, hogy apró szeletekre boncolgatva önmagát, kitarulkozzék, és ő maga, vagyis az író próbálja átvenni ezt a szerepkört. Így persze sokkal nehezebb, mármint „én”-ként világot láttatni. És ebbe sokszor beletörhet az írói bicska, de ebből is van kiút. (Mindenképp van kiút, a gondolati szférában bizonyosan. S a gondolat mindig fontosabb, mint a tények sorozata. Mert a gondolat csak a gondolattól függ, a tények pedig a gondolatok és az eredendő bűnök rabszolgái.) Szóval: kiút. Ha a világ nem hagyja láttatni magát „én”-perspektívából, az író kitalál egy másik „én”-t, az ellenkező pólus házatáján, s a két „én” együttes erővel, legtöbbször egymásnak ellentmondva (konfliktus) képes megoldani bármilyen egyenletet. Ehhez nem tehetség kell, csak munka. Rabszolgamunka. Ez az a rabszolgamunka, amelyik szép. Tehát éppen nekem való.

Egy ideig a kolozsvári Magyar Opera művészeti igazgatója volt. Kapott-e az író a másik Múzsától valamilyen ösztönzést?

Nem. Nem kaptam semmiféle ösztönzést. Mondhatnám azt is, hogy sőt. Mindenekelőtt azért, mert az előadóművészet világa (különösen az operáé) – noha valamelyest bohémságot, felszabadultságot, lezserséget sugall – hajszálpontosan és nagyon tudatosan megtervezett és kidolgozott létforma, ahol milliméternyi és tizedmásodpercnyi pontossággal élnek a mindennapokat. Ebből, gondolom, világosan következik, hogy egy ilyen intézmény irányítása egész embert kíván, napi 10–14 órás ottlétet, jelenlétet. Életemből három évet erre áldoztam, viszont ez azzal is járt, hogy szinte teljesen le kellett mondanom az írásról. Akkor viszont ezt nem éreztem lemondásnak. Az egyetlen, Erdélyben működő magyar Opera irányítása sokkal fontosabb volt, mint a saját írói pályám. Ösztönzésről tehát nem beszélhetünk, de okulásról igen. Ez az úgynevezett okulás az írói lélektanhoz és persze az előadóművészek lélektanához kapcsolódó téma. Arról van szó ugyanis, hogy az írónak, vélekedésem szerint, úgy kell hozzáfognia az íráshoz, hogy telítve legyen a saját zsenialitásával. Írás közben hinnie kell abban, hogy gondolatai egyedülállóak, a forma, amelyet

mondandója rögzítésére használt, kizárólag az ő találmánya, sem előtte, sem utána soha senki nem volt és nem lesz képes ilyen mélységekben brillírozni, egyszóval maga a tökély, a szoborba öntött Nobel-díj. Na már most. Ha az író nem szkizofrén (én nem vagyok az), akkor másnap elolvassa a saját „remekművét”, és elkezdődik egy másik folyamat, a csömörig vezető önsanyargatás az előző nap elkövetett tehetségtelen, semmitmondó fércmunka miatt. És következik a harmadik felvonás: olyanná kell átálmodni az írást vagy az írás-részletet, hogy legalább önmagunkkal elfogadtassuk valahogyan, hogy aztán bátorságunk legyen kiállni vele a világ (olvasó) elé. És persze ez a folyamat minden nap előről kezdődik. Az előadóművészeknél ez egészen másképp van. Itt mindenki zseninek érzi magát, most és mindörökké, reggel, délben, este, születés előtt és halál után. (Szabályt erősítő kivételekről nem beszélhetünk, noha ebben a szakmában is vannak öngyötrő típusok, akiket az önmaguk művészetére iránti örökös kételyek marcangolnak, de ezeknek a létezéséről én csak science fictionokban olvastam.) Nos, ebből lehetett okulni. Ne higgyük azt, hogy ki tudjuk énekelni a felső C-t, ha a sors úgy hozta, hogy basszbaritonként kell leélnünk az életet.

Kolozsvár, 1996. november 14.

Erdélyi Erzsébet-Nobel Trón

SIPOS LÁSZLÓ: KAKAS